

С. В. ГАРМАШ

КАДРОВА БЕЗПЕКА ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ В АСПЕКТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА (ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ТА ФУНКЦІЇ)

Метою роботи є аналіз робіт фахівців з кадрової безпеки підприємств та практиків, аналіз відкритих джерел інформації з ціллю систематизації інформації щодо визначення такої економічної категорії, як «кадрова безпека підприємства», яка є основою економічної безпеки та одним з вирішальних факторів виживання підприємства в умовах глобалізації світової економіки та динамічної невизначеності факторів зовнішнього середовища. Під час стрімких змін однополярного світу на багатополарний «... життя висуває нові випробування для людини та для цілих країн. Це особливо виразно проявляється при глобальних змінах, які відбуваються у світі. Переділ сфер впливу між світовими лідерами за рахунок інтересів третіх країн став негативним трендом у двадцять першому столітті». «Нові виклики сьогодення передбачають застосування нових підходів у формуванні механізму кадрової безпеки...». 1. Виходячи з визначення поняття «економічна безпека підприємства», кадрову безпеку доцільно розділити за рівнями та функціями, щонайменше, на три частини: 1) підсистема економічної безпеки; 2) самостійна система; 3) забезпечення процесу управління персоналом. Також представляє інтерес групування поняття «кадрова безпека підприємства» з визначенням базисних характеристик. З практичної точки зору представляє інтерес можливість використання службами кадрової безпеки підприємств у своїй роботі накопиченого досвіду найбільших недержавних служб безпеки країни. 2. Оскільки «кадрова безпека була й залишається поняттям складним і багатограним, тому вітчизняні та зарубіжні автори виокремлюють різні підходи до визначення поняття...». Це вказує на суб'єктивний підхід авторів у визначенні самого поняття «кадрова безпека підприємства» і потребує подальшого моніторингу в умовах динамічної невизначеності мінливих факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Ключові слова: кадрова безпека підприємства; економічна категорія; надприбутки транснаціональних корпорацій; глобалізація світової економіки; багатополарний світ

SERGII GARMASH

PERSONNEL SECURITY AS AN ECONOMIC CATEGORY IN THE ASPECT OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE (CONCEPTUAL APPARATUS AND FUNCTIONS)

The purpose of the work is the analysis of the work of personnel security specialists of enterprises and practitioners, the analysis of open sources of information with the aim of systematizing information regarding the definition of such an economic category as "personnel security of the enterprise", which is the basis of economic security and one of the decisive factors for the survival of the enterprise in the conditions of world globalization economy and dynamic uncertainty of environmental factors. During the rapid changes from a unipolar world to a multipolar one, "... life poses new challenges for people and for countries. This is especially evident in the case of global changes taking place in the world. The distribution of spheres of influence between the world leaders at the expense of the interests of third countries has become a negative trend in the twenty-first century". "Today's new challenges require the use of new approaches in the formation of the personnel security mechanism...". 1. Based on the definition of the concept of "economic security of the enterprise", it is advisable to divide personnel security by levels and functions into at least three parts: 1) subsystem of economic security; 2) independent system; 3) ensuring the personnel management process. It is also interesting to group the concept of "personnel security of the enterprise" with the definition of basic characteristics. From a practical point of view, the possibility of using the accumulated experience of the largest non-state security services of the country by the personnel security services of enterprises in their work is of interest. 2. Since "personnel security was and remains a complex and multifaceted concept, domestic and foreign authors single out different approaches to defining the concept. This indicates the subjective approach of the authors in defining the very concept of "personnel security of the enterprise" and requires further monitoring in conditions of dynamic uncertainty of changing factors of internal and external environments.

Keywords: personnel security of the enterprise; economic category; superprofits of transnational corporations; globalization of the world economy; multipolar world

Вступ. «Слід зазначити, що за тридцять років незалежності в Україні відбулися значні структурні зміни у всіх напрямках розвитку країни: категорії історичного матеріалізму «базису» та «надбудови», які характеризують структуру суспільно-економічної формації, коли під економічним базисом суспільства розумілася сукупність історично певних виробничих відносин, а під надбудовою – держава та право, такі форми суспільної свідомості, як мораль, релігія, філософія, мистецтво, політичні та правові форми свідомості, почали змінювати місцями. Зараз в Україні в поняття «базис» вкладають штучні суспільні ідеї, а точніше – кишенькові інтереси можновладців та політичних сил, які ці інтереси обслуговують» [1, с. 89].

Трансформації у процесі розвитку неминучі, але в нашій країні вони прийняли гротескний характер. В нашій країні поняття «влада», «бізнес» та «кримінал» давно та надовго стали тотожними поняттями» [2, с. 18], а «...українські політичні сили не представляють інтереси громадян чи якихось верств населення. Вони представляють інтереси своїх спонсорів – олігархів, великих промислово-фінансових груп ...» [3]. «... моральне та інтелектуальне

зубожіння української влади, кланово-олігархічна авторитарна модель управління країною, цілеспрямоване знищення економіки корумпованими можновладцями заради власного збагачення, цинічне зовнішнє управління країною в інтересах іноземних кланів та корпорацій є основою корупційного знищення країни, її державності. Надлишок професійної некомпетентності та відвертої дурні «нових облич» без професійного минулого, але з розвиненим хапальним рефлексом тільки прискорюють деградацію влади, менеджменту всіх рівнів та знецінюють ступінь довіри народу до цієї влади. Більшість населення України давно вже зрозуміло, що поклатися у теперішній ситуації залишається тільки на себе, а імітація реформ у країні своєю ціллю має лише перенаправлення фінансових потоків, вивільнення території України від її населення, стрімке збагачення можновладців та цілеспрямоване знищення державності» [4, с. 19].

Мета роботи. Метою роботи є аналіз робіт фахівців з кадрової безпеки підприємств та практиків,

аналіз відкритих джерел інформації з ціллю систематизації інформації щодо визначення такої економічної категорії, як «кадрова безпека підприємства», яка є основою економічної безпеки та одним з вирішальних факторів виживання підприємства в умовах глобалізації світової економіки та динамічної невизначеності факторів зовнішнього середовища [5]. Також представляє інтерес можливість використання службами кадрової безпеки накопиченого досвіду найбільших недержавних служб безпеки країни.

Аналіз основних методів і літератури. Аналіз публікацій з відкритих джерел показав, що питанням кадрової безпеки завжди приділялося багато уваги. Теоретико-методичні основи кадрової безпеки, її оцінка на основі показників господарської діяльності підприємств було відображено у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Цьому питанню приділяли увагу Г. В. Козаченко, О. М. Ляшенко, В. Г. Алькема, А. Я. Кібанов, В. Л. Оргинський, І. П. Мігус, В. І. Франчук, Н. О. Подлужна, В. А. Ліпкан, І. Г. Чумарін, О. Ю. Чорна, А. О. Касич та ін.

Однак ситуація постійно змінюється і потребує постійного аналізу з точки зору взаємопов'язаних процесів в умовах глобалізації світової економіки та динамічної невизначеності факторів зовнішнього середовища.

Результати дослідження. Спочатку визначимось що означає термін «економічна категорія» та чи можна віднести термін «кадрова безпека» до економічної категорії. Відповідь є у двох наведених нижче визначеннях терміну «економічна категорія».

«Економічні категорії – абстрактні, логічні, теоретичні поняття, які в узагальненому вигляді виражають родові ознаки певних економічних явищ і процесів. Наприклад: товар, власність, капітал, прибуток, ринок, попит, заробітна плата, робоча сила та ін.» [6].

«Економічна категорія – теоретичне вираження, мислена форма виробничих відносин, економічних явищ і процесів, які реально існують. Вони теоретично відображають не лише окрему сторону системи виробничих відносин, а й її зв'язок з відповідною стороною системи продуктивних сил. Змістом останніх є відношення людини до природи, їх взаємодія. Речовим змістом економічної категорії є окрема сторона такого відношення до природи. У кожній економічній категорії відображається діалектична взаємодія соціально-економічних зв'язків і відносин між людьми (відносин економічної власності, суспільної форми праці) з техніко-економічними зв'язками й відносинами, з речовою формою процесу праці, тобто з взаємовідносинами людини і природи. Ігнорування продуктивних сил, процесу праці як такого означало б, що поза колом питань економічної теорії лишився розгляд категорій «зміст праці», «робоча сила», «споживча вартість», «процес праці» тощо.

Економічні категорії рухливіші, мінливіші, ніж економічні закони. Для економічних законів характерний вищий ступінь пізнання людиною єдності та зв'язку явищ і процесів, вони відображають глибокі приховані зв'язки й відносини, охоплюють явища і процеси, які виражаються у низці категорій. Іншими словами, внутрішньо необхідний, сталий, суттєвий зв'язок між економічними явищами та процесами, що виражається за допомогою економічних законів, набуває відображення у взаємозв'язку певних економічних категорій. Кожний закон наче групує навколо себе певну кількість (залежно від його складності) економічних категорій.

Оскільки економічні категорії є теоретичним вираженням окремих сторін виробничих відносин у їх взаємодії з розвитком продуктивних сил, деяких економічних явищ і процесів, то зміна останніх, розвиток і модифікація виробничих відносин відбуваються в русі, плинності економічних категорій» [7].

Слід додати, що кадрова безпека є підсистемою та основним фактором економічної безпеки підприємства і повинна розглядатися у взаємозв'язку рухливих і мінливих економічних процесів, що відбуваються в Україні сьогодні, з урахуванням нестабільності внутрішнього і зовнішнього середовищ підприємств.

Відомо, що «економічна безпека – область наукового знання, в рамках якої вивчають стан економіки, при якому забезпечується досить високе та стійке зростання економічних показників; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях» [8].

Щодо структури, то слід зазначити, що «економічна безпека включає в себе:

- збереження платоспроможності;
- планування майбутніх грошових потоків економічного суб'єкта;
- безпеку зайнятості.

Рівні економічної безпеки визначаються наступними факторами:

1. Геополітичним і економіко-географічним положенням країни і пов'язаних з цим розміщенням продуктивних сил на території країни, а також доступом до вітчизняних і зарубіжних ресурсів.
2. Економічна і військово-політична міць країни і її конкурентна позиція у світовій економічній системі по стратегічно важливих напрямках розвитку.
3. Орієнтація інституційної системи країни на підтримку галузей індустріальної економіки від якої залежить рівень національної безпеки.
4. Пріоритетами економічної політики держави щодо галузей, які забезпечують конкурентну перевагу, підприємства національної економіки.
5. Параметри галузевої і регіональної структури ВВП, стратегічної значущості галузей національної економіки та регіонів країни для забезпечення національної безпеки.
6. Наявність резервів стратегічно важливих матеріальних благ першого і вищого порядку в обсягах, достатніх для забезпечення економічної безпеки в умовах форс-мажорних обставин» [8].

Також слід зазначити «аспекти діяльності, що безпосередньо впливають і спрямовані на збереження максимально ефективного рівня економічної безпеки:

1. Розробка, прийняття і виконання законодавчих актів, що забезпечують функціонування стратегічно важливих галузей економіки.
2. Контроль виконання бюджету і запобігання нецільового використання коштів.
3. Боротьба з корупцією на всіх рівнях.
4. Інвестиції в розвиток новітніх технологій і наукомістких виробництв.

5. Посилення і вдосконалення діяльності спецслужб і армії.

6. Розвиток і вдосконалення політичної та економічної системи управління державою» [8].

«Дослідження свідчать, що до останнього часу саме поняття «кадрова безпека» у нашій управлінській практиці було відсутнє, хоча в системі управління кожної організації існувала підсистема управління кадрами і соціальним розвитком колективу. ...на сьогодні особливу увагу науковці приділяють дослідженню понять "кадрова безпека держави", "кадрова безпека регіону", "кадрова безпека підприємства".

Беручи до уваги визначення понять економічна безпека підприємства, які подано в табл. 1, їх доцільно розділити на три частини за ключовими словами: перший, за якими кадрова безпека є частиною економічної безпеки і процесом запобігання загрозам, друга, упорядкована сукупність певних елементів і третя, забезпечення процесу управління персоналом.

Таким чином, кадрова безпека була й залишається поняттям складним і багатограним, тому вітчизняні та зарубіжні автори виокремлюють різні підходи до

визначення поняття та розуміння сутності і змісту трактування категорії «кадрова безпека».

Головним завданням кадрової безпеки є запобігання негативним впливам на систему економічної безпеки підприємства через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом; визначення цілей діяльності організації на найближчу та віддалену перспективу, в контексті розгляду питання про забезпечення економічної безпеки» [9, с. 243].

Чорна О. Ю. у своїй роботі «Кадрова безпека інтегрованої промислової структури: поняття, склад та основні загрози» наводить таблицю з основними визначеннями поняття «кадрова безпека підприємства» (табл. 1).

Представляє інтерес групування поняття «кадрова безпека підприємства» з визначенням базисних характеристик у роботі Касич А. О. та Медвідь Г. С. «Управління кадровою безпекою на українських підприємствах через призму макроекономічних процесів» (табл. 2).

Таблиця 1 – Визначення поняття «кадрова безпека підприємства» [9, с. 244]

Джерело	Визначення
Ляшенко О. М. [10, с. 24]	процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом.
Швець Н. А. [11, с. 47]	комплекс дій керівництва організації, який включає в себе безпеку життєдіяльності, соціально-мотиваційну безпеку, професійну безпеку та антиконфліктну безпеку, які в свою чергу також мають складові і спрямовані на захист кадрового складу організації.
Бурда І. Я. [12, с. 34]	підсистема економічної безпеки підприємства, що являє собою упорядковану сукупність елементів, які можуть належати іншим підсистемам, комплексна взаємодія котрих слугує цілям протидії загрозам його внутрішнього і зовнішнього середовища завдяки ефективності використання наявних ресурсів та усунення перешкод у реалізації інтересів підприємства та скерована на досягнення динамічної рівноваги системи економічної безпеки підприємства.
Староверов Д. [13, с. 34]	відіграє домінуючу роль в системі економічної безпеки компанії, оскільки «це робота з персоналом, кадрами, які в будь-якій організації первинні».
Кіріченко О. А. [14, с. 104]	правове та інформаційне забезпечення процесу управління персоналом: вирішення правових питань трудових відносин, підготовка нормативних документів, що їх регулюють, забезпечення необхідною інформацією всіх підрозділів управління персоналом, що скоріше є функціями кадрової безпеки або її задачами.
Луньов М. Г. [15, с. 62]	синтетична категорія: економічної теорії, теорії управління персоналом, економіки праці, соціології, політології; уніфікована категорія, яка виявляється на всіх рівнях від окремо взятого підприємства до національної економіки.
Єрмошенко М. М. [17, с. 84]	процес мінімізації негативних чинників на кадровий склад організації за допомогою методів захисту цілісності виробничої одиниці.
Кібанов А. Я. [18, с. 214]	генеральний напрям кадрової роботи, сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму з опрацювання цілей, завдань, що спрямовані на збереження, зміцнення і розвиток кадрового потенціалу, а також створення відповідального та високопродуктивного згуртованого колективу, який здатен вчасно реагувати на мінливі вимоги ринку з урахуванням стратегії розвитку організації.
Поскрипко Ю. А. [16, с. 32]	складова функціональної підсистеми СЕБП, спрямована на запобігання негативним впливам та досягнення і підтримку рівня захищеності СЕБП від ризиків та загроз, пов'язаних із персоналом.
Сгорова О. С. [19]	Процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами в цілому.
Мехеда Н. Г. [20]	Комплекс дій та взаємовідношень персоналу, за якого відбувається ефективне економічне функціонування підприємства, його здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім впливам і загрозам, пов'язаним з персоналом, діагностика та прогнозування впливу персоналу на показники роботи, його інтелектуальний потенціал і трудові відносини загалом.

Таблиця 2 – Визначення поняття «кадрова безпека підприємства» [21]

Автор	Визначення	Базисна характеристика
О. Ареф'єва [22, с. 97]	Кадрова безпека підприємства – сукупність управлінських заходів, пов'язаних з ефективним формуванням та використанням кадрового потенціалу підприємства з метою забезпечення та підтримки економічної стійкості діяльності підприємства.	Розвиток трудових та етичних відносин між адміністрацією та персоналом.
В. Алькема [23, с. 9]	Кадрова безпека підприємства – процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом.	Взаємопов'язаний характер з іншими складовими економічної безпеки підприємства.
А. Кібанов [17, с. 214]	Кадрова безпека – генеральний напрям кадрової роботи, сукупність принципів, методів спрямованих на збереження, зміцнення й розвиток кадрового потенціалу, на створення згуртованого колективу, здатного вчасно реагувати на постійно мінливі вимоги ринку з урахуванням стратегії розвитку організації.	Формування політики розвитку персоналу у контексті забезпечення відповідності підприємства вимогам динамічного середовища.
Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Лашенко [24, с. 87]	Кадрова безпека підприємства – забезпечення економічної безпеки підприємства за рахунок зниження ризиків і загроз, пов'язаних з недоброякісною роботою персоналу, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом. Саме вона повинна займати домінуюче положення щодо відношення до інших елементів системи безпеки компанії.	Ідентифікація ризиків та загроз високопродуктивній роботі персоналу.
А. Ляшенко, Я. Криль [25, с. 276]	Кадрова безпека підприємства – сукупність соціально-економічних, управлінських, соціальних та психологічних процесів, скерованих на забезпечення діяльності підприємства від загроз, зумовлених людським чинником.	Комплексний характер управління персоналом.

На сьогодні для служб кадрової безпеки підприємств представляє інтерес практичний досвід роботи недержавних служб безпеки. Наприклад, напрацьований досвід служби безпеки «Сіріус» - найбільшої недержавної служби безпеки України.

«Кадрова безпека – різновид економічної безпеки, який полягає у забезпеченні стабільного функціонування підприємства незалежно від людських суб'єктивних або об'єктивних факторів. Таким чином основним завданням кадрової безпеки є усунення ризику негативної дії персоналу на загальний стан організації.

Статистика свідчить, що 80% збитків матеріальній базі підприємства та її інформаційній безпеці (несанкціонований доступ, спроби зламу мережі) завдає персонал. До того ж, такі збитки спричинені як навмисними діями (свідоме шахрайство, продаж інформації конкурентам), так і ненавмисними як результат некомпетентності та непрофесіоналізму. Тому ще однією ціллю кадрової безпеки є підбір висококваліфікованого персоналу або ж його навчання нормам та основним вимогам роботи.

Для забезпечення кадрової безпеки організації під час випробувального терміну використовуються такі методики:

- створення стресових ситуацій (перевіряється рівень стресостійкості працівника та поведінка і прийняття рішень у разі виникнення надзвичайних ситуацій);

- метод провокацій (перевірка лояльності та компетентності особи)» [26].

Висновки. Бурхливі та швидкоплинні процеси глобалізації світової економіки мають на меті примноження надприбутків транснаціональних корпорацій, які останнім часом вийшли на авансцену світової політики, навіть не маскуючи своїх «проектів». Наприклад, надприбутки фармакологічних корпорацій із

штучним походженням COVID-19 та роздутою навколо нього істерією. Не пасуть задніх і військові концерни та політики, які лобюють їхні інтереси, у намаганні розв'язати третю світову війну, щоб знищити своїх геополітичних противників та «союзників»-конкурентів, отримати мільярдні замовлення на розробку нових видів масового знищення людства.

Під час стрімких змін однополярного світу на багатополярний «... життя висуває нові випробування для людини та для цілих країн. Це особливо виразно проявляється при глобальних змінах, які відбуваються у світі. Переділ сфер впливу між світовими лідерами за рахунок інтересів третіх країн став негативним трендом у двадцять першому столітті» [27, с. 363]. «Нові виклики сьогодення передбачають застосування нових підходів у формуванні механізму кадрової безпеки у мінливому зовнішньому та внутрішньому середовищах» [28, с. 40].

1. Виходячи з визначення поняття «економічна безпека підприємства» (табл. 1 і 2), кадрову безпеку доцільно розділити за рівнями та функціями, щонайменше, на три частини: 1) підсистема економічної безпеки; 2) самостійна система; 3) забезпечення процесу управління персоналом [9]. Також представляє інтерес групування поняття «кадрова безпека підприємства» з визначенням базисних характеристик [21]. З практичної точки зору представляє інтерес можливість використання службами кадрової безпеки підприємств у своїй роботі накопиченого досвіду найбільших недержавних служб безпеки країни.

2. Оскільки «кадрова безпека була й залишається поняттям складним і багатогранним, тому вітчизняні та зарубіжні автори виокремлюють

різні підходи до визначення поняття та розуміння сутності і змісту трактування категорії «кадрова безпека» [9]. Це вказує на суб'єктивний підхід авторів у визначенні самого поняття «кадрова безпека підприємства» і потребує подальшого моніторингу в умовах динамічної невизначеності мінливих факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Список літератури

- Гармаш С. В. Розвиток України в аспекті "збереження" ефективного рівня її економічної безпеки / С. В. Гармаш // *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) = Bulletin of the National Technical University "KhPI" (economic sciences) : зб. наук. пр.* – Харків : НТУ "ХПІ", 2021. – № 4. – С. 88-92.
- Гармаш С. В. Відсутність персональної відповідальності як мотиватор безладдя та беззаконня / С. В. Гармаш // *Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність : тр. 5-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. студ. та молодих вчених, 20 грудня 2014 р. / ред. П. Г. Перерва, Є. М. Строков, О. М. Гуцан.* – Харків : НТУ "ХПІ", 2014. – С. 18-19.
- Анастасія Зануда. Середній клас в Україні: нечисленний і не впливовий [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/06/130604_ukraine_middle_class_az
- Гармаш С. В. Деструктивний характер менеджменту українського "реформування" (причини, наслідки, порівняння) / С. В. Гармаш // *Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер. : Економічні науки = Bulletin of the National Technical University "KhPI". Ser. : Economic sciences : зб. наук. пр.* – Харків : НТУ "ХПІ", 2020. – № 3 (5). – С. 15-20.
- Гармаш С. В. Проблеми реформування українського суспільства в умовах глобалізації світової економіки та динамічної невизначеності факторів зовнішнього середовища / С. В. Гармаш // *Дослідження та оптимізація економічних процесів : кол. монографія / ред. О. В. Маноїленко.* – Харків : ТОВ "Щедра садиба плюс", 2014. – С. 313-322.
- Економічні категорії, закони та принципи. Пізнання і використання економічних законів [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://pidru4niki.com/1529052739909/politekonomiya/ekonomichni_kat_egoriyi_zakoni_printsipi_piznannya_vikoristannya_ekonomichnih_zakon_iv
- Економічна категорія [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://buklib.net/books/27148/>
- Экономическая безопасность [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Экономическая_безопасность
- Чорна О. Ю. Кадрова безпека інтегрованої промислової структури: поняття, склад та основні загрози // *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.* – 2017. – № 6 (236). – С. 242-249.
- Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : [монографія] / О. М. Ляшенко. — Луганськ: СХУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.
- Швець Н. Методи виявлення і збереження кадрової безпеки, або як перемогти зловживання персоналу / Н. Швець // *Персонал.* – 2006. – № 5. – С. 26-27.
- Бурда І. Я. Суть та загрози кадрової безпеки підприємств видавничо-поліграфічної галузі / І. Я. Бурда // *Наук. вісн. Львів. нац. ун-ту вет. медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького.* – 2010. – Т. 12. – С. 29-39.
- Староверов Д. Лояльність персонала как фактор бизнеса/ Д. Староверов [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.amulet-group.ru/page.htm?id=49>
- Кириченко О. А. Нормативно-правове регулювання системи економічної безпеки підприємства / О. А. Кириченко, О. Л. Коробчинський // *Інвестиції: практика та досвід.* – 2009. – № 12. – С. 31-34. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2009_12_10
- Кадрова безпека [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.sirius.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1806&Itemid=&lang=ru
- Поскрипко Ю. А. Механізм забезпечення кадрової безпеки економічної безпеки підприємств дисертація за спец. 21.04.02 система економічної безпеки суб/ Режим доступу: http://library.krok.edu.ua/media/library/category/disertatsij_i-avtoreferat-vidguki/poskrypko_2016-disertatsija.pdf
- Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – Київ : КНТЕУ, 2001. – 309 с.
- Кибанов А. Я. Управление персоналом организации / А. Я. Кибанов. – Москва : ИНФРА-М, 2002. – 638 с.
- Егорова О. С. Управління кадровою безпекою підприємства [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/2010/iem/egorova/diss/indexu.htm>.
- Мехеда Н. Г. Складові економічної безпеки підприємства / Н. Г. Мехеда, М. Горбань // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/10_1_07308.doc.htm.
- Касич А. О. Управління кадровою безпекою на українських підприємствах через призму макроекономічних процесів [Електронний ресурс] / А. О. Касич, Г. С. Медвідь // *Ефективна економіка.* – 2019. – № 1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6824>
- Ареф'єва О. В. Кадрова складова в системі економічної безпеки машинобудівних підприємств / О. В. Ареф'єва // *Актуальні проблеми економіки.* – 2008. – № 11. – С. 95-100.
- Алькема В. Г. Ключові напрямки розвитку системи економічної безпеки автотранспортних підприємств / В. Г. Алькема // *Вісник економіки транспорту і промисловості (збірник науково-практичних статей).* – 2011. – Вип. 38. – С. 8-13.
- Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Лашенко О. М. – Київ : Лібра, 2003. – 280 с.
- Ляшенко А. Н. Кадрова безпека у системі економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / А. Н. Ляшенко, Я. Н. Криль // *Економіка. Менеджмент. Підприємство: Збірник наукових праць Східноукраїнського національного ун-ту ім. Володимира Даля.* – 2013. – № 25. – С. 274-279. – Режим доступу : http://eme.ucoz.ua/publ/zbiroiki/25_ii_2013/ljashenko_o_m_krily_a_m_kadrova_bepeka_u_sistemi_ekonomichnoji_bepeki_pidpriemstva/39-1-0-349
- Кадрова безпека [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://sirius.kiev.ua/kadrova-bezpeka>
- Garmash S. Features of the educational process in Ukraine in modern conditions (problems, comparisons, prospects) [Electronic resource] / S. Garmash // *Science, innovations and education: problems and prospects : proc. of 12-th Intern. Sci. and Practic. Conf., 28-30 June 2022 / ed. M. L. Komarytsky; / CPN Publishing Group.* – Electronic text data. – Tokyo, 2022. – P. 361-367.
- Гармаш С. В. Використання логістичного підходу як інструментарію кадрової безпеки у кризовому середовищі [Електронний ресурс] / С. В. Гармаш // *Теоретичні та практичні аспекти забезпечення розвитку фінансово-економічних систем в умовах трансформаційних змін : зб. тез доп. міжвуз. наук.-практ. конф., 10 листопада 2022 р. : електрон. вид. / гол. оргком. П. О. Кайдалов ; Нац. акад. Нац. гвардії України.* – Електрон. текст. дані. – Харків, 2022. – С. 40-42.

References (transliterated)

- Garmash S. V. Rozvytok Ukrainy v aspekti «zberezhennya» efektyvnoho rivnya ii ekonomichnoi bezpeki [Development of Ukraine in the aspect of «maintaining» of the effective level of its economic security] / S. V. Garmash // *Visnyk Natsional'nogo technichnogo universytetu "Kharkiv's'kyi politekhnichnyi instytut" (ekonomichni nauky) : zb. nauk. pr.* – Kharkiv : NTU "KhPI", 2021. – no 4. – pp. 88-92.
- Garmash S. V. Vidsutnist' personal'noi vidpovidal'nosti yak motyvator bezladdya ta bezzakonnya [Lack of personal responsibility as a motivator of disorder and lawlessness] // *Strategii innovatsiinogo rozvytku ekonomiky Ukrainy: problemy, perspektvy, efektyvnist' : tr. 5-I Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konfh. stud. ta molodyh vchenykh, 20 grudnya 2014 r. / red. P.G. Pererva, E.M. Strokov, O.M. Gutsan.* – Kharkiv: NTU «KHPI», 2014. – pp. 18-19.
- Anastasiya Zanuda. Serednij klas v Ukraini: nechyslennyj i ne vplyvovyj [The middle class in Ukraine : small and influential] / [Electronic resource]. – Access mode : https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/06/130604_ukraine_middle_class_az
- Garmash S. V. Destruktyvnyi charakter menedzhmentu ukrains'kogo «reformuvannya» (prychyny, naslidky, porivnyannya) [Destructive factors of Ukrainian "reforming" management (causes, effects, comparisons)] / S. V. Garmash //

- Visnyk Natsional'nogo tekhnichnogo universytetu "Kharkiv's'kyi politekhnichnyi instytut" (ekonomichni nauky) : zb. nauk. pr. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2020. – no 3 (5). – pp. 15-20.*
5. Garmash S. V. Problemy reformuvannya ukrains'kogo suspil'stva v umovakh globalizatsii svitovoi ekonomiky ta dynamichnoi nevyznachenosti faktoriv zovnishn'ogo seredovyshcha [Problems of reforming of Ukrainian society in the conditions of globalization of the world economy and dynamic uncertainty of external factors] / S. V. Garmash // *Doslidzhennya ta optymizatsiya ekonomichnykh protsesiv : kol. monografiya / za red. O. V. Manojlenko. - Kharkiv: TOV «Shchedra sadyba plyus», 2014. – pp. 313-322.*
  6. Ekonomichni kategorii, zakony ta pryntsyipy. Piznannya i vykorystannya ekonomichnykh zakoniv [Economic categories, laws and principles. Knowledge and usage of economic laws] [Electronic resource]. - Access mode : https://pidru4niki.com/1529052739909/politekonomiya/ekonomichni_kategoriyi_zakoni_printsyipy_piznannya_vikorystannya_ekonomichnykh_zakoniv
  7. Ekonomichna kategoriya [Economic category] [Electronic resource]. - Access mode : <https://buklib.net/books/27148/>
  8. Ekonomicheskaya bezopasnost' [Economic Security] [Electronic resource]. - Access mode : https://ru.wikipedia.org/wiki/Economic_Security
  9. Chorna O. Y. Kadrova bezpeka integrovanoi promyslovoi struktury: ponyattya, sklad ta osnovni zagrozy [Personnel security of integrated industrial structures: concept, components and main threats] // *Visnyk Skhidnoukrains'kogo natsional'nogo universytetu imeni Volodymyra Dalja. – 2017. no 6 (236). – pp. 242-249.*
  10. Lyashenko O. M. Konceptualizaciya upravlinnya ekonomichnoy bezpekoju pidpriemstva : [monografiya] / [Conceptualization of management of economic security of the enterprise] / O. M. Lyashenko. — Lugansk: SNU im. V. Dalja, 2011. – 400 p.
  11. Shvets N. Metody vvyavlennya i zberezhenya kadrovoi bezpeky, abo yak peremohty zlovzhvannya personal [Methods of identifying and maintaining personnel security, or how to defeat personnel abuse] / N. Shvets // *Personal. – 2006. – no 5. – pp. 26-27.*
  12. Burda I. Ya. Sut' ta zagrozy kadrovoi bezpeky pidpriemstv vydavnycho-polihrafichnoi haluzi [The essence and threats of personnel security of enterprises in the publishing and printing industry] / I. Ya. Burda // *Nauk. visn. Lviv. nats. un-tu vet. medytsyny ta biotekhnologii imeni S. Z. Hzytskoho. – 2010. – Vol. 12. – pp. 29–39.*
  13. Staroverov D. Loialnost prsonala kak fak-tor byznesa [Personnel loyalty as a business factor] / D. Staroverov [Electronic resource]. - Access mode : <http://www.amulet-group.ru/page.htm?id=49>
  14. Kyrychenko O. A. Normatyvno-pravove rehuliuвання systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Normative and legal regulation of the system of economic security of the enterprise] / O. A. Kyrychenko, O. L. Korobchynskiy // *Investysii: praktyka ta dosvid. - 2009. - no 12. - pp. 31-34. - Access mode : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2009_12_10*
  15. Kadrova bezpeka [Personnel security] // [Electronic resource]. - Access mode : http://www.sirius.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1806&Itemid=&lang=ru
  16. Poskrypko Yu. A. Mekhanizm zabezpechennia kadrovoi bezpeky ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv [The mechanism for ensuring the personnel security of the economic security of enterprises] // *dysertatsiia za spets. 21.04.02 sistema ekonomichnoi bezpeky sub/ Access mode : http://library.krok.edu.ua/media/library/category/disertatsij_i-avtoreferat-vidguki/poskrypko_2016-disertatsija.pdf*
  17. Yermoshenko M.M. Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zagrozy, stratehiia zabezpechennia [Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy] / M. M. Yermoshenko. – Kyiv : KNTEU, 2001. – 309 p.
  18. Kibanov A. Ya. Upravlenye personalom orhanyzatsyy [Personnel management of the organization] / A. Ya. Kibanov. – Moscow : YNFRA-M, 2002. – 638 p.
  19. Yehorova O.S. Upravlinnia kadrovoiu bezpekoiu pidpriemstva [Personnel security management of the enterprise] // [Electronic resource]. - Access mode : <http://masters.donntu.edu.ua/2010/iem/egorova/diss/indexu.htm>.
  20. Mekheda N. H. Skladovi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Components of economic security of the enterprise] / N. H. Mekheda, M. Horban // [Electronic resource]. - Access mode : http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/10_1_07308.doc.htm.
  21. Kasych A. O. Upravlinnya kadrovoiu bezpekoju na ukrains'kykh pidpriemstvakh cherez pryizmu makroekonomichnykh protsesiv [Management of personnel security at Ukrainian enterprises through the prism of macroeconomic processes] // [Electronic resource] / A. O. Kasych, G. S. Medvid' // *Efektivna ekonomika. – 2019 – no 1. – Access mode : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6824>*
  22. Aref'ieva O. V. Kadrova skladova v systemi ekonomichnoi bezpeky mashynobudivnykh pidpriemstv [Personnel component in the system of economic safety of machine-building enterprises] // *Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2008. – no. 11, pp. 95-100.*
  23. Al'kema V. H. Klyuchovi napryamky rozvytku systemy ekonomichnoi bezpeky avtotransportnykh pidpriemstv [Key directions of development of the system of economic safety of motor transport enterprises] // *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti (zbirnyk nauково-praktychnykh statej). – 2011. – no. 38, pp. 8-13.*
  24. Kozachenko H. V. Ponomar'ov V. P. and Laschenko O. M. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist' ta mekhanizm zabezpechennia [Economic security of an enterprise: the essence and mechanism of provision] // *Kyiv : Libra, 2003. – 280 p.*
  25. Liashenko A. N. and Kryl' Ya. N. Kadrova bezpeka u systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Personnel security in the system of economic security of the enterprise] // *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemstvo: Zbirnyk naukovykh prats' Skhidnoukrains'koho natsional'nogo un-tu im. Volodymyra Dalja. – 2013. – no. 25, pp. 274-279. // [Electronic resource]. - Access mode : http://eme.ucoz.ua/publ/zbirniki/25_ii_2013/ljashenko_o_m_kril_ia_m_kadrova_bepeka_u_sistemi_ekonomichnoji_bepeki_pidpriemstva/39-1-0-349*
  26. Kadrova bezpeka [Personnel security] // [Electronic resource]. - Access mode : <https://sirius.kiev.ua/kadrova-bezpeka>
  27. Garmash S. Features of the educational process in Ukraine in modern conditions (problems, comparisons, prospects) [Electronic resource] / S. Garmash // *Science, innovations and education: problems and prospects : proc. of 12-th Intern. Sci. and Practic. Conf., 28-30 June 2022 / ed. M. L. Komarytskyy; CPN Publishing Group. – Electronic text data. – Tokyo, 2022. – pp. 361-367.*
  28. Garmash S. V. Vykorystannya logistychnogo pidkhodu yak instrumentariyu kadrovoi bezpeky u kryzovomu seredovyshchi [The usage of a logistic approach as a personnel security toolkit in a crisis environment] // [Electronic resource] / S. V. Garmash // *Teoretychni ta praktychni aspekty zabezpechennia rozvytku finansovo-ekonomichnykh system v umovakh transformatsijnykh zmin : zb. tez dop. mizhvuz. nauk.-prakt. konf., 10 lystopada 2022 r. : electron. vyd. / gol. orgkom. R. O. Kajdalov; Nats. akad. Nats. gvardii Ukrainy. – Electronic text data. – Kharkiv, 2022. – pp. 40-42.*

Надійшла (received) 24.11.2022

Відомості про авторів / About the Authors

Гармаш Сергій Володимирович (Garmash Sergii) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин, м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5471-379X>; e-mail: sv_garmash@ukr.net